

CAPUT II.

De Obligatione, Lege, & Jure generalim, ac singulatim naturali.

LVI. Status animæ humanæ a situ corporis, & organorum constitutione plurimum pendet, mutabilis porro est, finitus atque contingens, & plane diversus a natura Entis Infiniti; cui ratio distinctissima, voluntas liberrima omniumque perfectionum complexus tribuendus est.

LVII. Id, propter quod causa efficiens & intelligens aliquid agit, ut ipsum sit vel fiat, *Finis* dicitur, qui vel *remotus* est, vel *intermedius*, vel *ultimus*. Quod vero rationem continet, cur finis actum consequatur, *media* nominantur.

LVIII. Quum Deus mundi de se fortuiti causa liberrima sit ac sapientissima: fieri non potuit, ut hoc universum adeoque hominem ejusque facultates frustra e nihilo protraheret, & non ut aliquem vel remotissimum finem spectaret.

LIX. Nec difficile est etiam finem ultimum invenire, siquidem tota mundi machina Dei existentiam, æternitatem, infinitionem manifestat, quo fine quum nihil divinæ bonitati convenientius sit, omnes reliqui fines ad huncce veluti extremum scopum referuntur.

LX. Quæcunque hominis actio aliquam mutationem veluti causa effectum producit; quæ

quæ si cum scopo hominis essentiali consentit, bona est, si dissentit, mala.

LXI. Bonitas hæc & malitia rationem sufficientem habet in ipsa actione & ex ejus notis essentialibus, per quas nimirum tanquam talis actio concipitur, intelligi & demonstrari potest, est ergo naturalis atque interna.

LXII. Porro bonitas vel melitia *physica* est, quæ ex actionis *materiali*, id est vi, motu & arbitrio animalibus communi provenit, quæ vero ex actionis *formali*, id est dependentia a libertate oritur; est *moralis*. Neque tamen utraque bonitas vel malitia ita conjunctæ sunt, ut una ab altera nequeat separari.

LXIII. Quæ bonitate vel malitia morali non differunt actiones, eæ sunt moraliter *indifferentes*; tunc ergo vel nulla adest bonitas, vel omnino par; nulla adest, cum sola profertur actionis notio, & a circumstantiis abstracta, ut nondum intelligi possit, an ejus consecutaria quid adimant, vel non adimant de eo, quod per agentis essentiam fieri poterat.

LXIV. Nulla tamen actio libera singularis & in concreto considerata eo sensu est indifferens, ut nec bona sit nec mala; siquidem inter esse & non esse conveniens cum natura, medium quoddam relinquere repugnat.

LXV. Propterea vero indifferentia actionum objectiva, quæ in æquali earum bonitate posita est, non negatur; quid enim vetat plures dari ejusdem rei causas, plura media ad
 eun-

eundem finem obtinendum æque idonea, & hinc æque bona?

LXVI. Nec plus evincunt adversariorum argumenta. Quod enim ajunt: esse actiones liberas, quarum consecutaria ab ente finito prævideri non semper possint, & has esse in concreto indifferentes, id verum non est; quia si ratio bonum vel malum cum actione copulatum perspicere nequeat, etiam actio eatenus libera non est.

LXVII. Corpus quoddam obligare, est, illud vinculis fortiter devincire; quod cum fit; adest vis ligans, vis quæ ligatur, nexus constructio, certa situs & posituræ ratio, & tandem necessitas rei ligatæ imposita ad illum modum & metam hærendi.

LXVIII. Itaque actus, quo vis quædam corporea circumligatur, est *obligatio activa*; necessitas vero tali corpori imposita, motus suos ad determinatum modum attemperandi, *obligatio est passiva*; id secundum quod varia modum æquabilem accipere debent, & propositio eum modum enuntians, *norma vel regula* adpellatur; quare posita obligatione activa, etiam regula ponenda est.

LXIX. Jam facile comprehendimus, nec sine ligamentis obligationem activam, nec sine obligatione activa regulam ab ea pendentem intelligi atque definiri, hæc omnia tamen sine remotioribus ligamentorum causis explicari posse. Regula actionum LEX latissime

dicitur; id porro, quod in Regula generatim, etiam in lege obtinet.

LXX. In actiones animalium arbitrarias nulla cadit necessitas physica; cadit tamen necessitas hypothetica; nam boni ac mali repræsentatio vinculum est, quo facultas appetitiva inferior ad aliquid accipiendum vel repudiandum adstringi potest; ex quo consequitur, ut copulatio elaterum seu stimulorum actionibus arbitrariis, obligationis animalis activæ, Propositio vero, quæ hanc obligationem enunciat, legis animalis essentiam constituent.

LXXI. Si actiones arbitrariæ sint simul liberæ, necessitas hypothetica, quæ in illas cadit, vocatur *moralis*. Igitur obligatio moralis activa est, *connexio veri boni, aut veri mali tanquam momenti cum actione libera*; lex autem moralis, *Propositio moraliter obligatoria*, & obligatio moralis passiva: *Necessitas actiones liberas obligationi morali activæ, legique conformandi*.

LXXII. *Subjectum* obligationis moralis non sunt nisi ii, qui intellectus & voluntatis usu præditi sunt, *objectum* vero actiones tam a necessitate intestina, quam a coactione physica immunes.

LXXIII. Obligatio non est sine momentis, hæc autem in eo consistunt, ut quis boni vel mali nexum cum actione cognoscere possit. Hoc qui efficit, legem *promulgat*; nulla ergo est obligatio aut lex sine promulgatione.

LXXIV. Legis partes duæ sunt: una determinat consecutaria tanquam motiva cum factis connexa; quæ si bona sunt, *præmia*, si mala, *pænæ* latissimo sensu vocantur; altera quid vi hujus vinculi agendum vel omittendum sit enunciat. Prior est legis formale, obligatio, *sanctio*, Posterior materiale, propositio, *edictum*.

LXXV. Qui motiva cum actionibus non connectit, sed alteri significat, ea sibi jam copulata videri, is *consilium* dat, persuadet, adhortatur. Itaque consilium per se non obligat.

LXXVI. Tam obligatio, quam lex in *universalem*, *particularem*, & *singularem*, dein *interiorem*, & *exteriorem* abeunt. Porro obligatio est *invitans*, vel *cogens*, *affirmativa*, vel *negativa*; eique lex *præmians*, vel *puniens*, *imperans*, vel *prohibens* respondet.

LXXVII. Et quoniam motiva crescere ac diminui possunt: ideo obligatio etiam & lex nunc *una* & *simplex* est, nunc *multiplex* & *composita*. Porro nunc *major*, nunc *minor*, nunc *fortis*, nunc *debilis*; quare in obligatione & lege invenitur quantitas, magnitudo, atque mensura.

LXXVIII. Ubi nulla obligatio est, ibi nulla est lex; quoties alicui facere quid vel non facere permittitur, obligationi subjectus non est; igitur non dantur leges permittentes, nisi ita illas nomines, quæ ex pluribus mediis æque bonis unum indeterminatim & disjunctim præscribunt.

LXXIX,

LXXIX. Lex bonum præcipit & malum vetat, ejus ergo scopus est, ut bonum faciendo adipiscamur perfectionem, & malum fugiendo imperfectionem evitemus; quæ vero mala jubent fieri, aut bona omitti, legis nomen nomen non attingunt.

LXXX. Qui convenientiam actionis cum lege pro fine habet, is legem custodit, tunc igitur adesse debet viva legum cognitio; dein conatus efficax ad eas implendas, removenda impedimenta & captandam occasionem.

LXXXI. Contra violat legem, peccat, qui id facit quod vetitum, aut, quod præceptum est, omittit; sive ob ignorantiam vincibilem, sive ob defectum voluntatis efficacis, quæ remedia implendæ legis negligit, vel non tollit impedimenta, vel aptam occasionem non arripit, vel plane adversam investigat.

LXXXII. Actionum *Rectitudo* est illarum conformitas cum regulis, & quidem *moralis*, si actiones ad libertatem referantur. Huic opponitur *Peccatum*. Recta igitur est actio, si intellectus & voluntatis adsit consentiens usus, secus est minus recta.

LXXXIII. Actiones rectæ sunt *moraliter Possibiles*; *licitæ* latius; minus rectæ autem *moraliter impossibiles*, *illicitæ*. *Moraliter possibiles* iterum sunt vel *moraliter necessariae*, *debitæ*, vel *moraliter contingentes*, *permissæ*, *licitæ strictius*: utraque hæc possibilitas ratione agentis est *Facultas moralis*.

LXXXIV.

LXXXIV. Omne id, quod convenit, seu bonum est, **JUS** dicitur. Et jam pro *attributo actionis*, jam pro *lege*, jamque pro *facultate morali* usurpatur; tertia vero significatio vel ad *Jus stricte tale*, vel ad *Jus permissivum* seu *libertatem moralem* pertinet.

LXXXV. *Jus stricte tale* oritur ex obligatione & lege aut præceptiva, aut prohibitiva, libertas moralis ex negatione legis, sive ex lege permissiva; igitur omne *Jus* est quodammodo obligationi correlatum, vel in *sensu ajente*, vel in *sensu negante*.

LXXXVI. Usum *Juris*, sive exercitationem facultatis moralis, **OFFICIUM** nominamus; & *rectum* quidem ex *Jure stricte tali*, *medium* ex *Jure permissivo*.

LXXXVII. Si nexus motivorum cum actione cessat, adest *obligationis liberatio*, & *lege solutio*: & quidem vel totius *abrogatio*, vel partis *derogatio*, vel peculiaris personæ *dispensatio*; Itaque ubi separatio motivi ab actione fieri nequit, nec liberationi locus est.

LXXXVIII. Quando duæ leges nec mutatae, nec alias contrariæ, casu & eventu peculiari ita discrepant inter se, ut ambas conservare sit impossibile, oritur legum **COLLISIO**. Et hinc necessaria est *exceptio*, seu determinatio uni legi congrua, alteri vero disconveniens propter collisionem; sic autem institui debet, ut lex fortior debiliori semper præferatur.

LXXXIX. Dividitur lex ratione Legislatoris seu *subjecti* obligantis in *divinam* & *humanam*, ratione *objecti*, in quo versatur, in *naturalem* & *positivam*. Natura omnis a DEO pendet, itaque lex naturalis est etiam divina; positiva vero vel *divina* vel *humana*.

XC. Argumenta, quæ ad demonstrandam legum naturalium existentiam adduci solent, non ejusdem sunt ponderis; qui enim ad communem populorum persuasionem, aut iad ideas innatas provocant, id fumunt, quod in quæstione est. Qui vero ab hominum proclivitate nocendi atque potentia ad existentem normam concludunt, naturæ legem negare potius, quam adserere videntur.

XCI. Melius quidem ratiocinantur, qui ex fine Dei ejusque Jure in homines Divinæ cujusdam regulæ necessitatem & existentiam colligunt; verum regulam hanc esse naturalem propterea non evincunt, siquidem positiva esse posset.

XCII. Testantur alii ratos ordines & regulas mundi physici; nec iis porro mundum moralem carere posse arguunt; dein in medium adferunt naturæ stimulos, qui, quum nobis imponant necessitatem hypotheticam aliquid faciendi vel non faciendi ex ipsa nostra natura fluentem, naturalis legis existentiam satis demonstrant; ast mechanica tantum & animalis est hæc lex, non moralis atque hominum propria.

XCIII.

XCIII. Rem igitur ii conficiunt, qui docent esse momentorum cum actionibus nostris liberis connexiones, hinc esse obligationes & leges morales, quæ, quoniam ex ipsa actionum essentia atque natura ductu rationis intelligi atque explicari possunt, sunt etiam naturales.

XCIV. Quamquam porro experimur naturales actionum consecutiones sæpe aliis fortuitis eventibus debilitari; hominis tamen ratio cum ex ipsa natura DEI & hujus universi, tum ex naturali hominis & ad Deum & ad res alias relatione intelligit, aliam vel præmiis retributionem, vel pœnæ deficientis mensuram esse expectandam.

XCV. Displicent non paucis datæ supra obligationis & legis definitiones, quod nulla in iis fiat legislatoris mentio.

XCVI. Sed duæ quæstiones sunt, quid res sit, & unde illa proficiscatur; neque opus est in effectus definitione etiam efficientem causam includere; quid? quod obligatio in interiorem & exteriorem tunc dividi amplius non possit.

XCVII. Nec propterea confundimus varias officiorum species, & multo minus concionatorum exhortationes, amicorum consilia, histrionum persuasiones, aut latronum minas obligationum numero adscribimus. *

* Cf. meam Exercitat. De Obligatione, Lege & Jure &c.